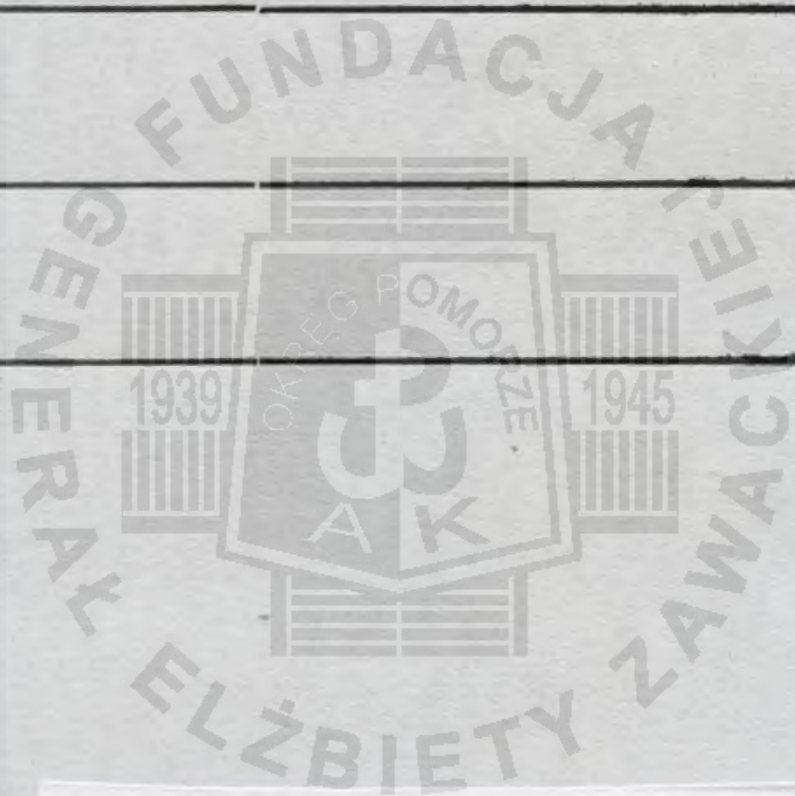

FUNDACJA GENERALNA ELŻBIETY ZAWACKIEJ
Kamień 111, 10-100 Pomorzany (stacja Kolejowa)
ul. Sienkiewicza 10, 10-100 Pomorzany
Tel: Toruń, ul. Podmurzańska, tel. 048 56 65 22 186
e-mail: fapak@wp.pl www.zawacka.pl
NIP 956 16 25 127; REGON 870502736
KRS 000004112
Nr r-ku 82 1090 1500 0000 0000 5002 0244

poprosku nr K:530
J. 2007
af

Chojnice
Złotów
AK
+ Gąszczak Marianna
K: 530/5303on.
1

SPIS ZAWARTOŚCI TECZKI —

Gaszczał Marianne
T: 32: 530/530 Pom.
Chojnice A&L

I. Materiały dokumentacyjne

I/1 – relacja właściwa

k. 7 s. 1-7

I/2 – dokumenty (sensu stricto) dot. osoby relatora

I/3 – inne materiały dokumentacyjne dot. osoby relatora

II. Materiały uzupełniające relację

II. Inne materiały (zebrane przez „relatora”):

k. 2 s. 1-2

III/1 – dot. rodziny relatora

III/2 – dot. ogólnie okresu sprzed 1939 r.

III/3 – dot. ogólnie okresu okupacji (1939–1945)

III/4 – dot. ogólnie okresu po 1945 r.

III/5 – Inne...

IV. Korespondencja

.....
.....
.....
.....

V. Wypisy ze źródeł (tzw.: „nazwiskowe karty informacyjne”)

k. 2,

VI Fotografia

kserokop. 2-11

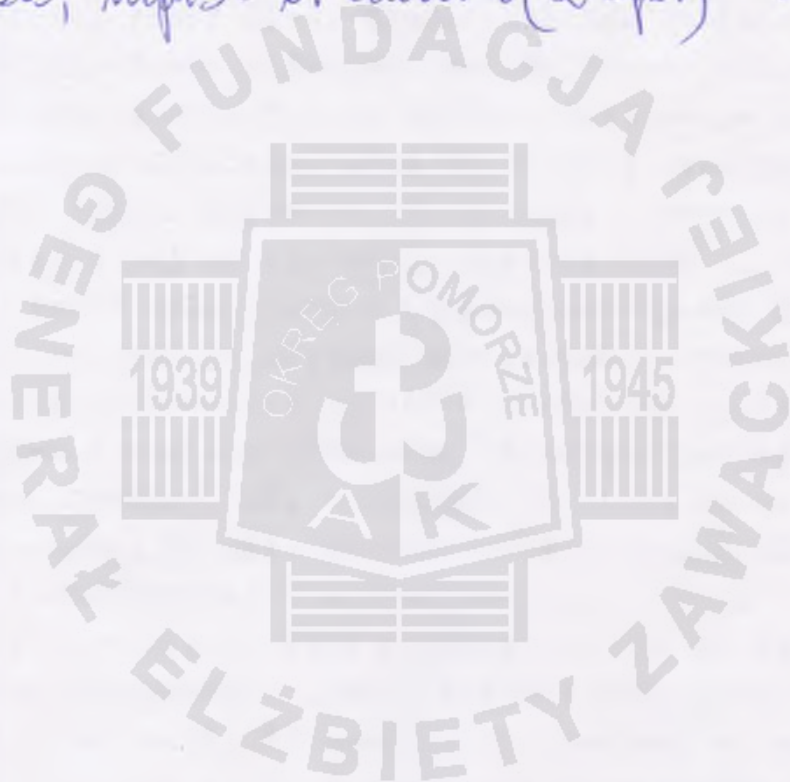
I/1. Relacja Goszczał Marianna:

1. Relacja o Mariannie Goszczał
w oparciu o „Koszelińskie Studia”
nr 4/1979, mpis

k. 3 s. 1-3

2. Biogram - relacja o Mariannie
Goszczał, mpis - b. autora (2 ep.)

k. 4 s. 4-7

Biogram zamieszczony w Koszalińskich Studjach
i Materiałach nr 4/1979 r.

4 GĄSZCZAK MARIANNA MAGDALENA /1914 - 1943/ nauczycielka, działaczka polonijna w Niemczech.

Urodzona w Duisburgu 28 grudnia 1914 r., córka Juliana i Marianny z domu Robert, polskich emigrantów, którzy osiedlili się w Westfalii.

Wychowana w robotniczej rodzinie w atmosferze polskości, bardzo wcześnie włączyła się aktywnie w nurt działalności polonijnej i prowadzonej przez ZPwN. Władze Związku udzielając stypendium umożliwiły jej studia w Seminarium Nauczycielskim w Lesznie. Po ukończeniu tego Seminarium G. została skierowana przez PTS działające na terenie V Dzielnicy ZPwN do pracy w otwartej w kwietniu 1929 r. polskiej szkole prywatnej w Głomsku, w powiecie złotowskim.

W szkole tej uczyła od 1 kwietnia 1936 r. do sierpnia 1939 r. W tym czasie była również aktywną działaczką ZHP oraz PTS w Niemczech. Cechował ją głęboki patriotyzm i ideowe zaangażowanie w pracy nad wychowaniem dzieci i młodzieży zamieszkałej w Niemczech. W Głomsku i okolicy zakładała dziecięce zespoły artystyczne, organizowała zastępy ZHP, pracowała z polską młodzieżą, a przede wszystkim uczyła. Ta aktywna postawa działaczki ZPwN zjednała jej szacunek i uznanie polonii złotowskiej.

✓ Dnia 25 sierpnia 1939 r. podobnie jak wielu innych nauczycieli polskich - działaczy ZPwN - została aresztowana i osadzona w więzieniu w Złotowie. Po zwolnieniu zmuszona do opuszczenia Pogranicza - wyjechała do Berlina, gdzie utrzymywała ożywione kontakty z wieloma działaczami polonijnymi, m.in. z Jadwigą Neuman, Stefaną Przybyłówną, Heleną Maćkowiak, Edmundem Nawrockim.

✓ W krótkce Gąszczakówna nawiązała też kontakt z przedstawicielami polskiej organizacji podziemnej i włączyła się do ruchu oporu na terenie Niemiec, szczególnie wśród zamieszkałych tam Polaków oraz niemieckich antyfaszystów. W tym czasie G. pracowała w posległym Naczelnemu Dowództwu Wehrmachtu /Oberkommando der Wehrmacht/ Krajowym Biurze Kontroli Listów /Reichsbriefprüfstelle/ Zadaniem tego biura była kontrola listów podejrzanych lub wręcz wrogich wobec hitlerowskiej Rzeszy, które miały być przekazywane właści-

wym organom policyjnym. Wiele takich listów, szczególnie listów obywateli polskich przebywających na przymusowych robotach w Niemczech w obozach koncentracyjnych i obozach jenieckich, których treść mogła szkodzić zarówno autorom jak i adresatom G. systematycznie niszczyła nie przekazując ich policji.

Jesienią 1942 r. doszło jednak do licznych aresztowań wśród Polaków z Polonii Berlińskiej. Wśród aresztowanych między innymi znaleźli się: Jadwiga Neuman, Helena Maćkowiak, Stefania Przybył, Edmund Nawrocki, Marian Foremski, Maria Rybicka /Rybacka/ a także G. Prowadzone przez władze hitlerowskie postępowanie karne zakończone wydaniami wyroków skazujących wyżej wymienionych Polaków na karę śmierci.

Wyrok skazujący G. na karę śmierci został wydany przez Trybunał Ludowy /Volksgerichtshof/ w Berlinie dnia 9 sierpnia 1943 r. Jako podstawę jej skazania podano udział w pracach na rzecz polskiego wywiadu, działającego na terenie Niemiec i skierowanego przeciwko hitlerowskiej machinie wojennej. Po ogłoszeniu wyroku w wypowiedzi skierowanej do sądu G. będąc formalnie obywatelką niemiecką podkreśliła swą dumę z tego, że jest Polką i może dla Polski umrzeć.

Z karty więziennej wynika, że dnia 28 września 1943 r. G. przeniesiono z więzienia kobiecego w Berlinie przy ul. Barnimstr. do więzienia Berlin-Plötzensee, gdzie tego samego dnia tj. 28 września o godz. 18,06 wyrok został wykonany przez ścięcie. Fakt ten stwierdza akt zgonu sporządzony przez Urząd Stanu Cywilnego dla dzielnicy Berlin-Charlottenburg dnia 29 września 1943 r. pod numerem 1943 r. pod numerem 5137.

W 1959 r. na ścianie budynku szkolnego w Głomsku umieszczono tablicę pamiątkową z napisem: "Nauczyciele Maria Gąszczak, Piotr Gransicki zginęli z rąk hitlerowskich za polską szkołę w Głomsku. Cześć ich pamięci 1929-1959."

Dokumentacja: J. Boenigk : Wyroki, Warszawa 1971, ss 45-46,48,50, 51,65,69,74-75-104; H. Lehr, E. Osmańczyk :

Polacy spod znaku Rodła. Warszawa 1972 ss.209,213,260,277: Pamiętniki Nauczycieli Złotowskich 1919-1939.Oprac. E.Makowski.Bibl. Sł.T.12 Poznań 1964, s.26; Pogranicze i Kaszuby w latach terroru. Praca zbiorowa pod red. A. Czechowicza.Koszalin 1970.ss.44,87,93, 95,97,179,180; K. Trzebiatowski: Oświata i szkolnictwo polskie na Pomorzu Zachodnim w pierwszej połowie XX wieku. Poznań 1961 r.

ss. 182,223 ; Zbrodnie hitlerowskie na Ziemi Koszalińskiej.
Praca zbiorowa pod red.A. Czechowicza, Koszalin 1968 ss.167-168.
Ziemia Złotowska.Praca zbiorowa pod.red. W.Wrzesińskiego.Gdańsk
1969, ss. 179-180; M. Zientara-Malewska : Złotowszczyzna, Łódź
1971, ss. 114-117, Akta S 10/66 OK BZH w Koszalinie.

Oprac. Tadeusz Goździcki

Za zgodność:

Nazwisko i imię: GASZCZAK MARIANNA

BIOGRAM:

Gaszczyk Marianna Magdalena (1914-1943) ur. 28 grudnia 1914 r. w Duisburgu. Córka Juliana i Marianny z d. Robert, emigrantów polskich, którzy osiedlili się w Westfalii. Wcześniej włączyła się w nurt działalności polonijnej i prowadzonej przez ZPwN. Władze Związku, udzielając stypendium, umożliwiły jej studia w Seminarium Nauczycielskim w Lesznie. Po ukończeniu Seminarium została skierowana przez PTS do pracy w polskiej szkole prywatnej w Głomsku w powiecie złotowskim. Uczyła w niej od 1 kwietnia 1936 r. do sierpnia 1939 r. W tym czasie była również aktywną działaczką ZHP oraz PTS w Niemczech. W Głomsku i okolicy zakładała dziecięce zespoły artystyczne, zastępy ZHP.

25 sierpnia 1939 r., wraz z innymi, została aresztowana i osadzona w więzieniu w Złotowie. Po zwolnieniu - zmuszona do opuszczenia pogranicza - wyjechała do Berlina, gdzie utrzymywała ożywione kontakty z wieloma działaczami polonijnymi, m.in. Jadwigą Neuman, Stefanią Przybyłówną, Heleną Maćkowiak, Edmundem Nawrockim. Wkrótce nawiązała też kontakt z przedstawicielami polskiej organizacji podziemnej i włączyła się do ruchu oporu na terenie Niemiec. W tym czasie pracowała w podległym Naczelnemu Dowództwu Wehrmachtu (Oberkommando der Wehrmacht) Krajowym Biurze Kontroli Listów (Reichsbriefprüfstelle). Wiele z listów, których treść mogła szkodzić zarówno autorom jak i adresatom - niszczyła.

Jesienią 1942 r. doszło do licznych aresztowań wśród Polaków. Wśród aresztowanych byli między innymi Jadwiga Neuman, Helena Maćkowiak, Stefania Przybył, Edmund Nawrocki, Marian Foremski, Maria Rybicka /Rybacka/, a także sama Marianna Gaszczyk. Wszystkie te osoby skazano na karę śmierci. Wyrok skazujący Mariannę Gaszczyk na śmierć został wydany przez Trybunał Ludowy (Volksgerichtshof) w Berlinie 9 sierpnia 1943 r. Jako podstawę skazania podano udział w pracach na rzecz polskiego wywiadu, działającego na terenie Niemiec.

28 września 1943 r. M. Gaszczyk została przeniesiona z więzienia kobiecego w Berlinie przy Barnimstr. do więzienia Berlin-Plötzensee, gdzie tego samego dnia, tj. 28 września o godz. 18.06 została ścięta.

(Koszalińskie Studia i Materiały, 1979 nr 4)
(J. Boenigk: Wyroki, Warszawa 1971, s. 45-46, 48, 50, 51, 65, 69, 74-75-104)

(H. Lehr, E. Osmańczyk: Polacy spod znaku Rodła. Warszawa 1972, s. 209, 213, 260, 277)

(Pamiętniki Nauczycieli Złotowskich 1919-1939. Oprac. E. Makowski. Bibl. Sł. T. 12. Poznań

Dokończenie biogramu Marianny Gószczak

1964, s. 26)

(Pogranicze i Kaszuby w latach terroru. Praca zbior. pod red. A. Czechowicza. Koszalin 1970, s. 44, 87, 93-95, 97, 179, 180)

(K. Trzebiatowski: Oświata i szkolnictwo polskie na Pomorzu Zachodnim w pierwszej połowie XX wieku. Poznań 1961, s. 182, 223)

(Zbrodnie hitlerowskie na Ziemi Koszlińskiej. Praca zbior. pod red. A. Czechowicza. Koszalin 1968, s. 167-168)

(Ziemia Żłotowska. Praca zbior. pod red. W. Wrzesińskiego. Gdańsk 1969, s. 179-180)

(M. Zientara-Malewska: Żłotowszczyzna. Łódź 1971, s. 114-117)

(Akta S 10/66 OK BZH w Koszalinie)

(W. Kiedrzyńska: Na granicy życia i śmierci. Listy Krystyny Wituskiej, s. 36 [opis wzięty z karty informacyjnej - A.S.]

(Wzmianka w rel. M. Tomczak ze Śląska, że spotkała ją w więzieniu w Berlinie [opis wzięty j.w. - A.S.]

Nazwisko i imię: GASZCZAK MARIANNA

BIOGRAM:

Gaszczał Marianna Magdalena (1914-1943) ur. 28 grudnia 1914 r. w Duisburgu. Córka Juliana i Marianny z d. Robert, emigrantów polskich, którzy osiedlili się w Westfalii. Wcześniej włączyła się w nurt działalności polonijnej i prowadzonej przez ZPwN. Władze Związku, udzielając stypendium, umożliwiły jej studia w Seminarium Nauczycielskim w Lesznie. Po ukończeniu Seminarium została skierowana przez PTS do pracy w polskiej szkole prywatnej w Głomsku w powiecie złotowskim. Uczyła w niej od 1 kwietnia 1936 r. do sierpnia 1939 r. W tym czasie była również aktywną działaczką ZHP oraz PTS w Niemczech. W Głomsku i okolicy zakładała dziecięce zespoły artystyczne, zastępy ZHP.

25 sierpnia 1939 r., wraz z innymi, została aresztowana i osadzona w więzieniu w Złotowie. Po zwolnieniu - zmuszona do opuszczenia pogranicza - wyjechała do Berlina, gdzie utrzymywała ożywione kontakty z wieloma działaczami polonijnymi, m.in. Jadwigą Neuman, Stefanią Przybyłówną, Heleną Maćkowiak, Edmundem Nawrockim. Wkrótce nawiązała też kontakt z przedstawicielami polskiej organizacji podziemnej i włączyła się do ruchu oporu na terenie Niemiec. W tym czasie pracowała w podległym Naczelnemu Dowództwu Wehrmachtu (Oberkommando der Wehrmacht) Krajowym Biurze Kontroli Listów (Reichsbriefprüfstelle). Wiele z listów, których treść mogła szkodzić zarówno autorom jak i adresatom - niszczyła.

Jesienią 1942 r. doszło do licznych aresztowań wśród Polaków. Wśród aresztowanych byli między innymi Jadwiga Neuman, Helena Maćkowiak, Stefania Przybył, Edmund Nawrocki, Marian Forembki, Maria Rybicka /Rybacka/, a także sama Marianna Gaszczał. Wszystkie te osoby skazano na karę śmierci. Wyrok skazujący Mariannę Gaszczał na śmierć został wydany przez Trybunał Ludowy (Volksgerichtshof) w Berlinie 9 sierpnia 1943 r. Jako podstawę skazania podano udział w pracach na rzecz polskiego wywiadu, działającego na terenie Niemiec.

28 września 1943 r. M. Gaszczał została przeniesiona z więzienia kobiecego w Berlinie przy Barnimstr. do więzienia Berlin-Plötzensee, gdzie tego samego dnia, tj. 28 września o godz. 18.06 została ścięta.

(Koszalińskie Studia i Materiały, 1979 nr 4)

(J. Boenigk: Wyroki, Warszawa 1971, s. 45-46, 48, 50, 51, 65, 69, 74-75-104)

(H. Lehr, E. Osmańczyk: Polacy spod znaku Rodła. Warszawa 1972, s. 209, 213, 260, 277)

(Pamiętniki Nauczycieli Złotowskich 1919-1939.

Oprac. E. Makowski. Bibl. SI. T. 12. Poznań

Dokończenie biogramu Marianny Gószczak

1964, s. 26)

(Pogranicze i Kaszuby w latach terroru. Praca zbior. pod red. A. Czechowicza. Koszalin 1970, s. 44, 87, 93-95, 97, 179, 180)

(K. Trzebiatowski: Oświata i szkolnictwo polskie na Pomorzu Zachodnim w pierwszej połowie XX wieku. Poznań 1961, s. 182, 223)

(Zbrodnie hitlerowskie na Ziemi Koszalińskiej. Praca zbior. pod red. A. Czechowicza. Koszalin 1968, s. 167-168)

(Ziemia Żłotowska. Praca zbior. pod red. W. Wrzesińskiego. Gdańsk 1969, s. 179-180)

(M. Zientara-Malewska: Żłotowszczyzna. Łódź 1971, s. 114-117)

(Akta S 10/66 OK BZH w Koszalinie)

(W. Kiedrzyńska: Na granicy życia i śmierci. Listy Krystyny Wituskiej, s. 36 [opis wzięty z karty informacyjnej - A.S.]

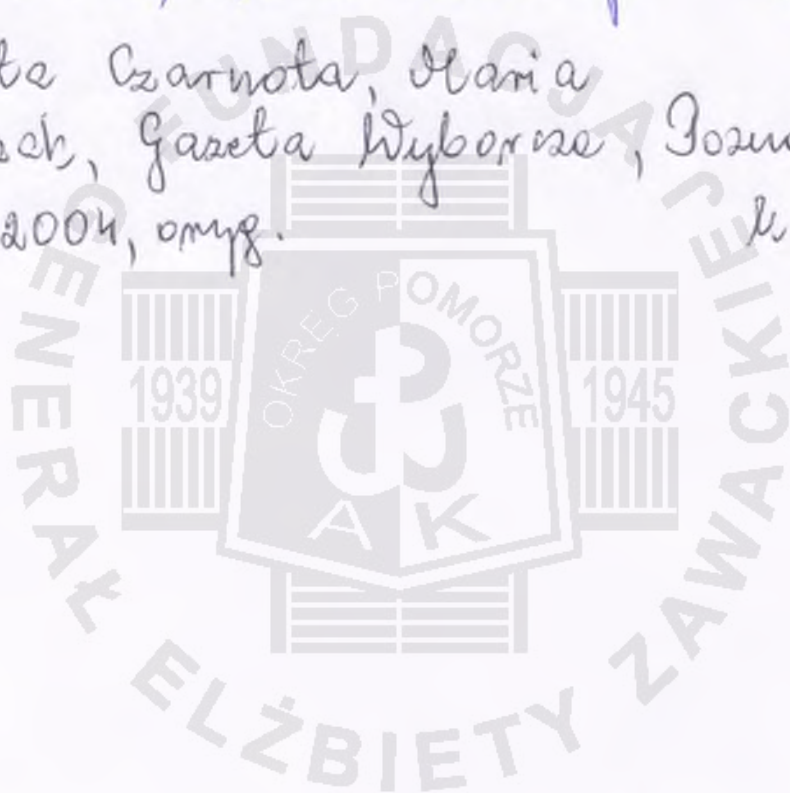
(Wzmianka w rel. M. Tomczak ze Śląska, że spotkała ją w więzieniu w Berlinie [opis wzięty j.w. - A.S.]

II. Materiały uzupełniające
relacje: Gąsiorczak Marianna:

1. Nota biograficzna - Gąsiorczakowa
Marianna - Stow. uczestników walki
o niepodległość Polski 1939-1945,
W-wa 1988, s. 113 kserokop. k. 1 s. 1
2. Elżbieta Czarnota, Maria
Gąsiorczak, Gazeta Wyborcza, Poznań
13.08.2004, omg. k. 1 s. 2

M. Gąszczakówna

GĄSIOROWSKA IRENA (n.o.) zob. Bornsteinówna lub Borensteinówna Estera.

„GĄSKA”, NN zob. „Danka”, „Gaska”.

GĄSZCZAKÓWNA MARIANNA (ok. 1913–VIII lub XI 1943), ur. w Duisburgu w Westfalii, w górniczej rodzinie emigrantów z Poznańskiego; czł. Związku Harcerstwa Polskiego w Niemczech, przez Związek Polaków w Niemczech skierowana do seminarium nauczycielskiego w Lesznie Wlkp., które ukończyła uzyskując prawo nauczania w szkołach polskich w Niemczech, pracowała jako nauczycielka w Głomsku (obecnie w pow. zlotowskim); po wybuchu wojny w 1939 aresztowana jako działaczka polska, zamknięta w obozie koncentracyjnym, po zwolnieniu przymusowo wysiedlona do Berlina, zatrudniona w urzędzie kontroli listów, co jako żołnierz komórki wywiad. dalekiego zasięgu Wd-67 Oddz. Inform.-Wywiad. KG ZWZ-AK wykorzystywała na rzecz konsp., kontaktowała się także z wywiadem angielskim, powtórnie aresztowana wraz z bratem jesienią 1942 w grupie Polaków i Polek urodzonych w Niemczech, 13 I 1943 sądzona przez Volksgericht, skazana na śmierć, wyrok wykonano przez ścięcie gilotyną na dziedzińcu więzienia w Plötzensee; zginął też jej brat, dokładna data egzekucji nie jest znana; za pracę w wywiadzie ZWZ-AK zginęły m. in.: Monika Dymska, Helena Maćkowiakowa, Jadwiga Neuman, Marta Rachel, Wanda Węgierska (wszystkie zob.).

318, s. 375; 385, s. 209, 213, fot.: 432, s. 25, 35–36; 597, s. 95–99; 892; 956; 1176.

GDYNIANKA MAGDALENA (8 VII 1923–5 X 1942), c. Ignacego i Pauliny, zam. w Mikołowie; w konsp. czł. młodzieżowej organizacji Obóz Zjednoczenia Narodu Polskiego (OZNP), w 1941 po „wspycie” i aresztowaniu w Rońcu członków OZNP ukrywała się w Bielsku; aresztowana w kwietniu 1942 w Mikołowie, więziona w Mysłowicach, wywieziona do Oświęcimia, nr oboz. 8745, tam zmarła na tyfus.

42; 442, s. 219; 457, s. 47, poz. 76.

GEBEL KRYSZYNA, „Nela” (1924–VIII lub IX 1944), w konsp. od maja 1943, łączniczka WSK pierwszego ośrodka „Pruszków”, „Helenów” Rejo-

strzelana za działalność męża, żołnierza oddziału partyz. AL.

GAWLIKOWA FRANCISZKA z d. Wyrobek (?–IX 1943), ur. w Kaniowie w pow. białskim, c. Alojzego, górnika, i Franciszki, żona Ludwika, działacza „Wici”, KZMP, KPP, PPR, żołnierza GL, ściganego przez gestapo; ukrywała się z małym dzieckiem, aresztowana i rozstrzelana.

217, t. I, w życiorysie męża: 480, s. 47, 50, 52.

GAWLIKOWSKA WANDA z d. Nowacka (29 IX 1916–16 II 1945), ur. i zam. w Zawierciu, c. Stefana i Janiny z Rzepkiewiczów, żona Piotra; w konsp. od października 1939, czł. miejscowej organizacji „Płomień”, wydająca pismo o tej samej nazwie, które kolportowała; aresztowana wraz z ojcem w początkach października 1940, wcześniej aresztowano brata Edmunda Nowackiego (ścięty na gilotynie 13 III 1942) oraz męża Piotra i siostrę Janinę Nowacką, zostawiła 3 małych dzieci, najmłodsze miało pół roku; przez 1,5 roku więziona w Opolu, skazana na 3,5 lat więzienia, po kilku miesiącach pobytu w Sosnowcu w grudniu 1942 wywieziona do Oświęcimia, nr oboz. 27581; po odbyciu kary, mimo starań rodziny nie uzyskała zwolnienia, w październiku 1944 przewieziona do Flossenburga, Kommando Mittelweide, nr oboz. 55325, do ciężkiej pracy w fabryce amunicji, w styczniu 1945 w złym stanie zdrowia przekazana do Ravensbrück, nr oboz. 97317, tam spalona w krematorium.

GAWLIKÓWNA STEFANIA (1911–IX 1939), ur. w Radzyminie, c. Władysława, pracownika Policji Państwowej, i Franciszki z Grzeszkiewiczów; ukończyła średnią szkołę zawodową, instruktorka wiejskiej oświaty gospodarczej na Wołyniu, powiatka, w 1931 skończyła kurs instruktorski PWK w Puławach, następnie pracowała w więziennictwie w Katowicach; we wrześniu 1939 przeniesiona służbowo do Warszawy na Pawiak, gdzie zginęła podczas bombardowania.

Rel. Adolfiny Płomieńskiej.

GAWRYLUKOWA IN (?–1943), zam. w Białymstoku, żona Włodzimierza, członka i działacza PPR; wraz z mężem i nieletnią córką Weroniką uczestniczyła w działalności konsp., w ich domu ukrywano żołnierzy radzieckich zbiegłych z niemieckich obozów jenieckich; aresztowana i zamordowana, męża zamordowano w lipcu 1944.

GAWRYŁOWA KŁAWDIA (1925–23 IV 1945), ur. w Wasilewce w rej. starospaskim ZSRR, c. Hieronima; ogniomistrz 1 baterii artylerii ciężkiej WP, poległa w Stolzenhagen (Niemcy); pochowana na cmentarzu wojskowym w Siekierkach.

283, s. 373.

GASIEWSKA MARIA zob. Wiśniewska Maria.

GĄSIOROWSKA HALINA (n.o.) zob. Bornsteinówna lub Borensteinówna Sajka.

1
 Stow, mieszmiel w alki o niepodległości Golsku
 1969-1045, W-wa 1988

Maria Gąszczak

Maria Gąszczak urodziła się 18 grudnia 1914 r. w Dortmundzie w Westfalii. Była córką polskiego robotnika – wychodźcy. Uczęszczała do szkół niemieckich, ale rodzice dbali o jej wychowanie w polskim duchu narodowym. Już jako dziecko wykazywała zdolności recytatorskie. W 1929 r. Związek Polskich Towarzystw Szkolnych w Niemczech wystarał się dla niej o stypendium i wysłał ją do Seminarium Nauczycielskiego w Lesznie, które ukończyła pięć lat później. Otrzymała tym samym dyplom nauczycielki szkół powszechnych. Potem odbyła roczną praktykę pedagogiczną w Polsce. W 1935 r. została zatrudniona w Polskiej Szkole Prywatnej w Głomsku koło Złotowa na Pomorzu Zachodnim, gdzie pracowała do wybuchu wojny.

Działalność pedagogiczną łączyła harmonijnie z działalnością społeczną. W całym powiecie dała się poznać jako dobra wychowawczyni i organizatorka życia kulturalnego. W założonych przez siebie zespołach artystycznych prowadziła zajęcia z kultury żywego słowa, reżyserowała sztuki sceniczne, uczyła śpiewu, pracowała w młodzieżowych zespołach sportowych. Uczyła również na kursach gospodarstwa domowego dla dziewcząt. Działała w organizacjach: Związek Harcerstwa Polskiego, Polskie Towarzystwo Szkolne w Złotowie i Związek Polaków w Niemczech. Na każdym odcinku pracy za naczelne zadanie uważała wychowanie w duchu patriotyzmu i poszanowanie polskich tradycji narodowych. Cel ten realizowała zarówno w szkole, jak i na zajęciach pozalekcyjnych w różnych organizacjach, w szczególności zaś w drużynie harcerskiej i Towarzystwie Młodzieży Polskiej. Prowadziła te zajęcia z pełnym zadowoleniem i sukcesem. Propagowała wśród młodzieży polskie książki i czasopisma: „Mały Polak w Niemczech” i „Młody Polak w Niemczech”. Ponadto zaznajamiała ją z życiem współczesnej Polski, którą poznała w 1937 r. w czasie wycieczki nauczycieli polskich z Niemiec. Była wówczas w Poznaniu, Warszawie, Częstochowie, Białowieży, Pińsku i innych miastach. Niemalże też za usługi dla rozwoju ruchu młodzieżowego na ziemi złotowskiej położyła Gąszczakówna jako instruktorka harcerstwa.

Często przebywała z harcerzami w świetlicy, na boisku, na wycieczkach i obozach. Mobilizowała harcerzy do pracy na rzecz środowiska.

Za to właśnie, za poświęcenie dla sprawy polskiej, za pogodę ducha i bezinteresowność w niesieniu pomocy innym – była lubiana i ceniona przez młodzież oraz starsze społeczeństwo.

Wkrótce „zaopiekowała się” Gąszczakówną gestapo i organizacja Bund Deutscher Osten. Gdy w sierpniu 1939 r. władze hitlerowskie zamknęły szkołę polską w Głomsku, otrzymała nakaz natychmiastowego opuszczenia wioski. W tej sytuacji wyjechała do Berlina i za-

trzymała się u Jadwigi Neumannowej, która już wielokrotnie pomagała polskim studentom i działaczom w Niemczech. Niebawem jednak Maria Gąszczak została aresztowana przez gestapo i wywieziona do obozu koncentracyjnego. Po jakimś czasie, dzięki czynnym staraniom, znowu znalazła się na wolności. Tym razem zamieszkała u Marianny Przybyłowej, również w Berlinie. Nadal pozostawała pod ścisłym nadzorem policyjnym.

Ponieważ znała doskonale zarówno język polski, jak i niemiecki zatrudniono ją w państwowym urzędzie kontroli listów (Reichsbriefprüfstelle). Zadaniem jej było tłumaczenie na język niemiecki listów z Polski do Polaków – obywateli niemieckich, i listów Polaków wywiezionych z okupowanej Polski do III Rzeszy na roboty przymusowe, pisanych do kraju. Wszystkie listy o treści politycznej i antyhitlerowskiej miała obowiązek zatrzymać i przekazywać gestapo, ale w trosce o bezpieczeństwo adresatów i nadawców (a także ich rodzin) niszczyła takie listy. W ten sposób uchroniła wielu Polaków przed represjami, a nawet uratowała im życie. Gdy berlińskie gestapo otrzymało od podobnych placówek w Złotowie i Pile nowe informacje o patriotycznej działalności Gąszczakówny w Głomsku, od razu została zwolniona z Reichsbriefprüfstelle. Wówczas otrzymała skierowanie do jednego z berlińskich przedsiębiorstw budowlanych. Aresztowano ją ponownie i wtrącono do więzienia policyjnego przy Alexanderplatz w Berlinie. Poddana długotrwałym torturom i przesłuchaniom, nie załamała się na duchu.

W 1943 r. wytoczono Gąszczakównie proces przed Trybunałem Ludowym (Volksgerichtshof). Oskarżono ją o zdradę stanu, szereg irredenty, o separatystyczne działanie na szkodę III Rzeszy oraz niesumienne wykonywanie pracy w Reichsbriefprüfstelle i przedsiębiorstwie budowlanym. Została wprowadzona na salę rozpraw z czarną opaską na ramieniu, co wskazywało, że otrzymała wyrok śmierci. Stała przed hitlerowskim sądem bez trwogi i zachowała się do końca z godnością.

Rozprawa trwała zaledwie kilkanaście minut. Hitlerowski sąd dla takich jak Gąszczakówna miał tylko jedną karę: wyrok śmierci. Gdy hitlerowski sędzia zapytał ją, czy żałuje swych czynów, odpowiedziała stanowczo i z podniesioną głową: „Tak! Żałuję, że tak mało mogłam dla sprawy polskiej pracować. Czy wy myślicie, że ja was będę o łaskę prosić? Jestem dumna, że jako Polka mogę dla Polski umrzeć”. W kilka minut później ogłoszono wyrok – karę śmierci przez ścięcie.

Próbował Marylę bronić – tak ją nazywali krewni, przyjaciele i znajomi – adwokat Alojzy Glugla – rodem z Buczka Wielkiego na ziemi złotowskiej. Gdy przywieziono bohaterką nauczycielkę do berlińskiego więzienia w Plötzensee, chciał on wznowić postępowanie karne, aby za wszelką cenę uratować jej życie. Niestety, zanim do tego doszło, w dniu 7 sierpnia 1943 roku na dziedzińcu w Plötzensee wyrok został już wykonany. Fakt ten stwierdza akt zgonu sporządzony przez Urząd Stanu Cywilnego dla dzielnicy Berlin – Charlottenburg dnia 29 września 1943 r. Hitlerowska gilotyna przecięła na zawsze młode i wierne Polsce życie. Nie wiadomo nawet, gdzie Maryla została pochowana. Zapewne w jakiejś zbiorowej mogile. Jej imię wciąż żyje we wdzięcznej pamięci mieszkańców ziemi złotowskiej, a szczególnie mieszkańców Głomska.

Nasza Szkoła Podstawowa w Głomsku, przyjmując za patrona nauczycielkę Marię Gąszczak, chciała w ten sposób nie tylko uczcić wielkiego patriotę – Polaka, ale rozwijać w młodzieży cechy, jakimi się ona charakteryzowała. Były to przede wszystkim: patriotyzm, przywiązanie do ziemi rodzinnej, umiłowanie polskości i języka ojczystego, tradycji, obyczajów i zwyczajów narodowych, gotowość do największych poświęceń w imię najwyższych ideałów, walki o Polskę, wytrwałość i upór w dążeniu do słusznego celu, praca społeczna na rzecz lokalnego środowiska.

W tym roku Maria obchodziłaby 90. rocznicę urodzin. Wiele osób dożywa takiego wieku, ale ona jak wielu odeszła w czasie II wojny światowej. Żyje do dzisiaj w nas, społeczności Głomska.

ELŻBIETA CZARNOTTA

Dnia 8 sierpnia 2004 roku w Niemczech odszedł nagle

S.P.

Józef Piotrowski

członek Zarządu NSZZ „Solidarność”, wiceprzewodniczący Komisji Zakładowej przy PKP Poznań „Węzeł” w latach 1980-1981.
W stanie wojennym internowany, po roku 1985 na emigracji.

Pogrzeb odbędzie się w sobotę 14 sierpnia o godzinie 12.00
na cmentarzu rodzinnym parafii św. Mikołaja
w Lubaniu koło Włocławka.

O czym zawiadamiają nieutuleni w bólu
przyjaciele i rodzina

USŁUGI POGRZEBOWE

JUNIKOWO
CZYSTY I ZADBANY NAGROBEK

NAGROBK

WYKONAWCA Z.D. WAWRZYŃIAK
Murwana Goślina, Poznańska 36
tel. 812 23 73, 0601 712 062

T: K: 530/530 Pom. Chojnice

Gaśszczak Marianna

V. Karty informacyjne

k. 2

530 / tom.

3 2Tobis
24P 28P

4. +Gaszczak Marianna

5

komp.

1

6

7

8 Juliany Marianna
z d. Robert

9 wr. 28. 12. 1944 r.

10

11 areszt. jesieni 1942 w Berlinie
swieta 28. 7. 1943 r.

12 Biogram w Koszalińskich Słudniach: Mchortatlas nr. 4/1979
wzrost, w rel. M. Tomczak ze Słaska, w wyroku g. M. w więzieniu. Ples
w Berlinie

Wzrostkielka w polskiej szkole
preparowanej w Głomsku, w pow. sto-
łeczkim (lata 1936 - sierpień 1939).
Dziennikowa palarnia i uroczystka
nucha opora w Berlinie

mel 530/9a

Okrę Pomorze 2
210 km 2

*
+ Gassera Mariaanna z Duisburga
pracowała w szkole polskiej

Wanda Kiedrzyńska + lista z wyrokiem Volksges.
1943.. siedl. - Pieslow
Na granicy życia i śmierci
Listy Krystyny Wistulskiej - str. 36

Pracowała dla polskiego społeczeństwa.
[nie brał pod uwagę dla "Gawitka"]

Wspomnienie w mel M Tomaszak ze Słoneka, że spotkała je w wy-
ższym Alex w Berlinie

Oprac. J.M. 29. III 88

na podst.

III wzmianki w rel. M. Tomczak ze Śląska

V album w ks. W. Kiedrzyńskiej
historii rodziny zycia i śmierci str. 36

4) Biogramu zamieszczonym
w Koszalińskich Studiach
Materiałach nr 4/1979.

OKRĘG POMORSKI
1945
KOMPJUTERZE II 1992.R.

A. Stralska

Chojnice

Złotów

+ Gąszczak Marianna

FUNDACJA

Archiwum Pomocznik Armii Krajowej
ul. Piokary 57 p. 23, tel. 18-381
87-100 TOKUN

Nazwa względnie stempel Archiwum

Łaska osoba Gasecank Marianus K-530/530
(nazwa zespołu, zbioru, kolekcji i sygnatura akt.) Chojnice

Doc

Lp.	Nazwisko i imię korzystającego	Temat pracy (ewent. cel wykorzystania)	Data korzystania
1	Ł Shenko	przejrzał dokumenty	4.05.2000
2	Kataryna Nuniewicz	Udział kobiet w działalności konspiracyjnej w l. 1939-1945	11.12.2003
3	E. Dybaś	Tam relacji	13.02.2006r.
4	Anna Kowicz	Kobiety w konspiracji pomorskiej 1939-1945 - p. mapistenka	14.02.2007r.
5	Ł Shenko	mapy: m. 1939	19.10.2007
6	M. Dutkowska	p.mgr	14.06.2012r.
7			
8			
9			

Goszczak Marianna

